

hati, kajti kuha pokonča tisto škodljivo gljivo, ki plesenj dela in tako prekuhani kruh ni več zdravju nevaren.

Gospodarske novice.

Vinski sejm v Zagrebu,

o katerem smo uže večkrat govorili, pričel se je danes in traja do sobote. Nadjamo se, da tudi mnogo slovenskih vinotržcev gre te dni v Zagreb ogledat in pokusit hrvaška vina.

Letošnjo jesen bo v Gradcu velika razstava deželnih štajarskih kmetijskih pridelkov, živine itd.

Kako važna utegne ta razstava biti za štajarske vinorejce, ako se na njo res dobro pripravijo — opominja „Gosp. priloga“ v „Slov. gosp.“ — razvidno je prvič iz tega, ker bodo najlepše živali iz cele dežele skupaj na ogled postavljene. Tako bo pred vsem jasno, ali in koliko smo v pretečenem desetletji napredovali. Pri tej priliki se bo pokazalo, ali so razna sredstva za povzdigo živinorejstva: premiranje konj in goved itd. koristila kaj ali ne. Drugič bo živinorejcem samim priložnost dana, svoje vspehe z onimi drugih primerjati, ob enem se podučiti, kaj in kje imajo svoje dosedanje ravnanje predrugačiti in zboljšati. Tretjič bode se mesarjem dala priložnost poizvedeti, kdo ima in kje se dobi dobra klavna živina; jasno bo naenkrat, koliko in kaj zmore v tej reči dežela štajarska. Ako se toraj naši živinorejci podvizajo ter razstavijo veliko in lepe živine, potem ni dvoma, da bodo deželi mnogo kupcev privabili in kmetom pomagali do potrebnih denarjev. Naj pomislijo živinorejci, da bode vsled nove postave meja zoper Rusijo in Rumunijo skoro popolnem zaprta in bodo torej mesarji velikih mest tudi na Štajarsko pogosteje prihajali klavne živine iskat in kupovat. Tako dobijo novih, a to pa domačih kupcev in jim ni treba žalovati, da je sosedna Nemčija naši živini meje zaprla.

Podučne stvari.

Národne pravljice o umnem gospodarstvu.

Naša stoletna tradicija nam je ohranila marsikatero jekleno zrno umnega gospodarstva. Sedanji svet to preveč prezira in meni, da so to le malo vredne marnje.

Naj priobčim v dokaz temu dragim bralcem „Novic“ dve pravljici, da vidijo, da ste resnega prevdarka in pomene vredni. Kako so pred nami umni gospodarji tudi znali dobro gospodariti, in kateremu svojemu sinu so kmetijo izročili, naj pove sledeča pravljica:

Nekdaj je bil oče, ki je imel tri sinove in lepo kmetijo z dobro zarašenimi gojzdi. Starejega pelje v gojzd, mu pokaže lepe smreke in ga vpraša: Kaj bi ti s temi smrekami naredil, ko bi tvoje bile? Sin mu je odgovoril: Jaz bi vse posekal ter prodal in potlej dobro živel! — Oče reče sam pri sebi: To bi ne bil dober gospodar: bom srednjega sina jutri poskusil. Zdaj gresta domu. Drugi dan pelje oče srednjega v gojzd. Ko prideta do lepih smrek, mu jih oče pokaže in ga vpraša: Kaj bi ti s temi smrekami naredil, ko bi tvoje bile? Sin mu je odgovoril: Posekal bi jih in lepa poslopja bi postavil, taka, kakor jih imajo v mestih. — Oče reče sam pri sebi: Ti tudi ne boš za gospodarja; bom najmlajšega jutri poskusil. Potem gresta domu. Tretji dan reče oče najmlajšemu: Danes pa ti pojdi z mano v gozd! Gresta. Ko prideta do lepih smrek, oče sina

vpraša: Kaj bi ti s temi smrekami naredil, ko bi tvoje bile? Sin odgovori: Pustil bi jih, da bi rastle, zato, ker so tako lepe. Oče reče: Ti imaš prav, tebi bom dal kmetijo. Ti boš dober gospodar! Na to gresta domu in oče mu izroči kmetijo.

Druga pravljica, ki kaže, da je treba kmetu umnosti in marljivosti, se tako-le glasi:

Bila sta dva kmeta; eden je bil premožen, drugi ubožen; prvi je dobro gospodaril, drugi pa slabo; prvi je ob pravem času vsejal, dobro pognojil in kamenje z njive spravljaj; drugemu pa ni šlo delo spod rok, on je prepozno vsejal ali pa še nič, slabo gnojil, in kamenja ne z njive spravljaj. — Vprašal je svojega sosedo, kako on gospodari, da mu vse po sreči gre. Gotovo je mislil, da zna oni coprati, ker mu ni hotel povedati. Tedaj gre gospoda fajmoštra vprašat; oni mu obljubijo, da bodo enkrat k njemu prišli in mu polje blagoslovili, da bo potlej rodovitnejše. Gosp. fajmošter pridejo; gredó po njivah, jih blagoslavljajo z besedami: „gnoj na njivo, kamenje z njive!“ kropijo in kadijo ter mu povedó, kedaj in kaj more na to in to njivo sejati, kako pognojiti in kamenje z njive spravljati. Kmet je vse to storil. Sedaj mu je polje začelo dobro roditi, kakor sosedu, in kmalu je bil bogat. Nikoli pa ni blagoslova pozabil: „gnoj na njivo, kamenje z njive!“

Gašpar Križnik.

Národno blagó.

Doneski k slovanski mitologiji.

Spisuje Davorin Trstenjak.

V.

Kačji kralj.

Našel sem med slovenskim ljudstvom pravljice o kačjem kralji. Na Jurjevo kačji kralj zbere vse kače okoli sebe. One se okoli njega ovijejo lik klobčeču, in le sikajoče glave ven lukajo. Kačji kralj ima zlato krono in bleščeče oči, da od bleska se temna noč razsveti. Krono so kačjemu kralju skovali peklenščeki. Po letu, kedar je vroče, gre se kačji kralj kopat, krono odloži na zeleno trato, in srečen je ta, ki jo ukrade in ž njo uide. Skusil je enkrat pastir, ki je videl kačjega kralja kopati se, s krono uiti, a kačji kralj zasiče, in neizmerno dosti kač pribeži, ki se okoli pastirja ovijejo, in vso kri izzizajo, tudi goveda so mu kače poklale.

Druge pravljice govore o beli kači, ki ima žlahni kamen na glavi. Ta kamen se sveti ko solnce, in pravijo, da takošen kamen na kresovo iz solnca pade.

Znamenito je, da take povesti imajo tudi Latvičani. Pri njih se kačji kralj veli: uzikuningas, kar pomenja: ôžji knez. Litovsko-latovski jezik rabi za izraz kača: ôze, ôžis, uze = sansk. ahi za aghi, pers. ažis, lat. ang-v-is, starosl. ꙗꙗъ (beri: anžъ — onžъ) novosl. ôž, s predstavljenim: v — vôž*) (primeri: slepovož, Blindschlange), nemški: unke. Kuningas pa = staroslov. князь (knez), novosl. knez.

Po litovskih pravljicah se na Markovo toliko kač okoli „uzikuningasa“ nakopiči, da je kup velik, kakor navel (Heuschober). Na Markovo ne orjejo, ker

*) Gorenci in Korotanci govore tudi: gôž ali guž, in glasnik g je tukaj tako predstopil, kakor v besedi gorenjski: gun = un — on, ille. Tudi Pohorci pred vokale radi stavijo glasnik: g, in lahko slišiš govoriti: Garnuš, za: Arnuš = Arni, Jernej.

ta dan je kačjemu kralju posvečen, in če bi orali, bi jim vsi voli pocepali (Kreutzwald, „Abergläub. Gebräuche der Esthen“ itd., Petersburg 1854, str. 77. 85.)

Med slovenskim ljudstvom so pravljice, da se v spomladi ne sme prvič orati, dokler Sivice ne vevajo. Tako mi je povedal velečastiti naš slovenski pesnik gosp. J. Hašnik, ki je več let v Trbovljah živel, da tam kažejo pečevnato duplo, v kateri so nekdanj Sivice stanovale. Prišel jih je enkrat kmet vprašat, je li bi uže smel bob sejati. Sivica mu reče: sij, sij, sij! in ko jej kmet odgovori, da še je sneg, mu reče Sivica: „To nič ne dê“, — in kmet je sejal bob na sneg, in mu je obilno obrodil. Sivica gotovo ni družega, nego ostanek boginje Sive, ki se pri Polacih veli: Seja ali Sejvina, o kateri poljski bajeslovec Szyc pripoveduje (Slow. Bogowie, str. 24), da „opiekowala się siejba“ (da se je pečala sejbo (seminatione)).

Pa podajmo se nazaj h kačjemu kralju. O njem nahajamo pravljice tudi pri družih narodih. Tako v okolici solonjski (Sologne) na Francoskem se 13. maja vse kače in modrosi na nekem travniku zberejo, in vse vkup delajo na žlahnem kamnu diamantu. Vsaka kača izbljuje tečevino, katero dve kači mesite in gnjetete tako dolgo, dokler iz tega testa ne postane svitel diamant (Erkermann, Lehrbuch der Religionsgesch. III. 73). V kakošnega božanstva mitus spadajo te pravljice? Mi imamo v njih dvojni moment v ozir jemati, — kačo in zlato krono — ali žlahni kamen.

Krona zlata, žlahni kamen sta simbola solnca. To pričuje slovaška narodna pesem, ki se začne:

Veverunko — Veverunko!

Let' do nebičky!

A dones' mi zlatu krunu —

Ukaž' mi zlate slunečko!

Uže Grimm je iz staroškandinavskega poznamovanja: „Gimstein himins“, gemma coeli, — za solnce, — sklepal, da so si starodavni narodi solnce predstavljali kot svitel bliščoč kamen, in grški pisatelji opiraje se na enake stare predstave solnce imenujejo: „ἠὴρρον διάπυρον“, durchglüheter Stein“ (Grimm „Myth. 665. Xenophon, Memorab. IV. 7. 7.), Rusi pa kamen alatur, in Indi: dinamani. Solnce ob Jurjevem in Markovem zopet dobí žarečo moč, njegova toplota vzbuja kače iz zimskega spanja, od tod pravljica, da kače kujejo žlahni kamen za kačjega kralja. Kačji kralj torej ni drugo, nego bliskajoče solnce. Pri vseh starodavnih narodih se je kača rabila za simbol bliska, in staroškandinavski Odhim, bog solnca ima priimek: Ofnir in Svâfnir, in ti besedi se rabite za poznamenovanje kače. Tudi troglavno božanstvo med retranskimi starotinami ima kačo za atribut, mi pa smo v tem božanstvu spoznali troedno solnce — jaro, poletno in zimsko. Tudi feniška kača Surmubel in egiptska Kneph sta solnčna simbola, to že potrjuje njini mitus, da, kedar pogledate, vse napolnite s svitlobo, če pa oči sklenete, postane ves svet temán. Učeni Schwartz spozná v beli kači z diamantom: „die blitzende Sonne, namentlich die Frühlingssonne, die nach dem Gewitter neustrahlt“. — Tudi v staroindijskih himnah nahajamo, da so si bliskajoče solnce mislili kot kačo. (Obširno beri: Creuzer „Symb. III., 247. seq. Mowers, Phoenizier I, 508 seq.). Slovaki kačjega kralja imenujejo: rohata vaka. Ta kraljevski gad je imel na glavi rogovoma podobno krono. Krasota barv in krone je bila neizrekljiva. Prekosil je z velikostjo vse druge kače. Napaden je zažvižgal, in na njegov žvižg mu je prišlo tisuč kač na pomoč. V rogati kači zna biti osebljeni blisk, toda Rohata vaka je Typhonu podobno bitje.

Še nekoliko besed o gosp. Levstikovem „nauku slovenskim županom“.

(Konec.)

Nekatere besede in fraze zde mi se pretrde ali pa preproste, rekel bi skoraj, premalo ugledne ali premalo gosposke ter bi po moji sodbi, če tudi so dobro slovenske, prilegale se nižje vrste slogu, ne knjigi o zakonih govoreči, dasi kmetskimi županom spisani. Sem bi jaz štel uže gori omenjeno: zalenobiti, dalje: zabičiti, zabičevati komu kaj, einschärfen; zadet ob kak zakon, einem Gesetz zuwider handeln (kakor da bi šlo za kako klado); dolžnosti komu nadevati, auferlegen (nikoli ne: nalagati, nakladati, kakor da bi se tako ne smelo reči); za uho potakniti si kaj, ausser Acht lassen (z. B. einen Auftrag); po robu postaviti se komu, namesto upreti se itd.

Za „übersetzen“ je Levstik vzel: preložiti, prelagati, ali jaz mislim, da nam kaže v tem pristopiti večini slovanski ter rabiti: prevesti, prevajati, prevod, prevodnik po zgledu Rusov, Hrvatov in Srbov, in z ozirom na staroslovenščino, ki poleg preložiti ima tudi: prevesti, prevoditi v tem zmislu, in ker je beseda primernejša za nadaljnje izvode. Kako porečemo tedaj „Uebersetzung“? Prelog je uže kaj drugega.

Nedoumno in razbistrila potrebno mi je, zakaj Levstik piše: uvod za „Einleitung“, vvoznina za „Einfuhrzoll“ namesto: vvod, vvoznina. Ta okolnost, da se predlog v pritisne k pismenu v, ne more mu premeniti bitnosti in pretvoriti ga v protivni predlog u. Rusi pišejo brez poluglasnika vvedenje in staroslovenščina ima vvod s poluglasnikom za „Einleitung“, a uvod za „Abzugscanal“, uvoditi „ableiten“, vsaj tudi drugače nikakor biti ne more.

Tudi mi se je čudno zdelo, da za „Ausdruck“ piše vzrazilo, ko vendar ruski in poljski slovarji (slovniki) imajo: vyraženje, vyraz, in ko srbski in hrvatski pisatelji in po njih slovenski pišejo: izraz, in ko vzraziti v staroslovenščini pomeni to, kar vzbiti, odbiti, ter bi besede: uzraz Hrvatje zato ne mogli nikdar za „Ausdruck“ rabiti. (Ne tajim sicer, da ne bi se našlo v ruski knjigi: vozraženje, ali nam po zmislu ne more biti uporabno).

Takisto se spotikam nad tem, da je za „Feldhüter“ izmed dveh Vukovih: poljak in poljar vzel prvo, da si ima Vuk sam večji razklad pri drugi, namreč: poljar, dočim poljak pomeni še tudi neko bolezen in pa „der Pole“ (Polonus), ter ima beseda za „Weinhüter“ takisto iz Vuka vzprejeta: podar in pa naša: čuvar isto končnico (a v narod ne prejde — bojim se — ni ena ni druga).

Pisati: vzprijeti za „aufnehmen“ (tudi: vzprejeti — mislim), res da je pravilno, in pogrešno je: izprejeti; ali z neko elizijo bi se vendar smelo pisati: sprejeti, kakor: skloniti se, speti se, zmetovati seno itd. (kjer je povsod vz); pa tudi: zglasiti za „melden“ menim jaz, da je namesto vzglasiti, tako tudi vzboleti (namesto: izboleti, da si ima staroslovenščina oboje poleg tretjega: razboleti se). Sploh naj bi se iz pisalo samo ondi, kjer ima izvestno pravico, da kako ne zabrazdimo, pišoč, na pr. nepravilno: izpoznati, namesto edino pravilnega spoznati. Za nekatere izraze, ki jih pretresa pridodani „slovniček“, moral bi se — to je conditio, sine qua non, — jezikoznaneč poprej pogoditi s pravnikom, drugače ne bode nič.